

SPECIAL FEATURES OF PERSONALITY TRAITS AND THEIR PLACE IN THE STRUCTURE OF PSYCHOGRAMS OF THE LEADING SPECIALTIES OF THE REHABILITATION PROFILE**National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya (Vinnytsya, Ukraine)**serheta@ukr.net

According to the modern scientific literature, it should be noted that occupational profiles of specific specialties, especially those related to the performance of responsible and complex types of work by specialists, should provide an opportunity to carry out a fully adequate prognostic assessment of the peculiarities of the impact of working conditions and the nature of work on the body of a person who acquires a particular speciality, by the existing requirements. The study aims to determine the role of individual personality traits (features of socio-psychological adaptation, emotional burnout, empathic abilities, psychological defence mechanisms, and coping strategies) and their place in the structure of psychodramas of leading rehabilitation specialties.

In the course of the research, it was found that the most significant the structure of the leading personality traits that should be taken into account when developing psychograms of the main specialties of the rehabilitation profile are the properties that mark the indicators of a high level of expression of socio-psychological adaptability in the course of professional activity, acceptance of others and internal control in the course of professional activity, low, according to the degree of expression, indicators of the level of exhaustion as a component of emotional burnout level of resistance as a component of emotional burnout, primarily due to inadequate selective emotional response and level of tension as a component of emotional burnout, primarily due to the values of emotionally coloured feelings of anxiety and depression or experiencing psycho traumatic circumstances, high degree of expression of such psychological defence mechanisms such as displacement, regression, substitution, compensation, rationalisation (intellectualisation), firmly formed coping strategies for overcoming life's troubles and effective solution of professional problems, such as coping strategy of self-control, coping strategy of seeking social support, coping strategy of accepting responsibility and coping strategy of positive reassessment.

Key words: *personality traits, psychograms, specialists, professional suitability, specialties of the rehabilitation profile.*

Connection of the publication with planned research works.

The work is a fragment of the planned research work of the Department of General Hygiene and Ecology of National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya: "Features of functional capabilities and adaptive resources of the organism, health status and quality of life of schoolchildren and students under the conditions of implementing innovative approaches to organizing educational activities: modern approaches to comprehensive hygienic diagnostics, psychophysiological and psychohygienic correction and prognostic assessment" (state registration number 0122U000103).

Introduction.

According to the data of modern scientific literature, it should be noted that the professionograms of individual specialties, especially those related to the performance by specialists of responsible and complex types of labor activity, should provide an opportunity to carry out an entirely adequate, in accordance with existing requirements, prognostic assessment of the features of the impact of conditions and the nature of labor on the human body, who acquires a particular profession or performs certain production operations and, as a rule, are compiled according to a unique scheme, the main components of which should include: general information about the profession, a sequential ("step by step") description of the labor process, characteristics of the materials used, as well as the equipment used, data on the leading characteristics of the working posture, the

duration of static and dynamic stress, the number of labor operations performed per unit of time, characteristics of the work and rest regime, the duration of both total and effective working time, the results of the timing of the main work techniques and operations used, a list of certain occupational hazards and probable sources of industrial injuries and, necessarily, information on the presence of increased requirements for individual psychophysiological functions and personality characteristics [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

In this context, primarily in the sense of forming high professional suitability, it should be noted that a psychophysiological diagram is a structured list of specific scientifically substantiated practically important requirements that a certain profession imposes by the level of development of individual psychophysiological functions of a person, at the same time, a psychogram is a structured objective according to its content list of specific scientifically substantiated practically important requirements that a certain profession imposes on the level of development of individual features of a person's personality [1, 3].

This situation, combined with the data of the analysis of individual indicators of health, psychophysiological, mental and socio-psychological adaptation [8, 9, 10, 11, 12], determined the goal, leading tasks and main directions of scientific research, the results of which are presented below.

The aim of the study.

Determination of the role of individual personality traits (features of social and psychological adaptation, emotional burnout, empathic abilities, psychological de-

fence mechanisms, coping strategies) and their place in the structure of psychograms of leading rehabilitation specialties.

Object and research methods.

In the course of research conducted at the National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya with the participation of 10 experts who had experience in occupational content and repeatedly participated in the preparation of psychophysiological and psychograms (it should be noted that this number allows us to achieve the highest level of concordance of the data obtained when using the method of hierarchy analysis), the focus was on the leading specialties of the rehabilitation profile, namely physician of physical and rehabilitation medicine (P&RM), physical therapist (PT), occupational therapist (OT), physical therapist assistant (PTA) and occupational therapist assistant (OTA). In the course of the research work, in order to develop a psychogram for each of the studied specialties, the methods of group examination and pairwise comparison, psychodiagnostic and medical-sociological methods, as well as methods of dynamic observation of labor activity and statistical analysis were used.

In general, it should be noted that the expert assessment of professional activity among specialists of the main rehabilitation specialties that are part of multidisciplinary rehabilitation teams involved the identification of the main profiles of the rehabilitation speciality to be studied, development of a special interdisciplinary questionnaire aimed at conducting a scoring assessment of professionally essential personality traits for the specialties that were identified, searching for and identifying a circle of experienced experts who have at least 5-10 years of experience in the speciality that is the focus of the study or teach relevant disciplines in the speciality 227 "Therapy and Rehabilitation" in higher education institutions, conducting a direct psychographic vocational examination according to a 5-point scheme, statistical processing of the data obtained and their appropriate hygienic interpretation.

To determine adequate approaches for effectively using the developed psychograms, 120 students majoring in 227 "Therapy and Rehabilitation" were studied. The Rogers-Diamond questionnaire was used to assess the indicators of socio-psychological adaptation, the corresponding versions of Boyko's questionnaires were used to determine the characteristics of emotional burn-out and empathic abilities, the Plutchik-Kellerman-Conte questionnaire was used to determine the degree of expression of psychological defense mechanisms, and the Lazarus questionnaire was used to assess the predominant coping strategies.

The statistical analysis of the data obtained was carried out using the Statistica 6.1 multivariate statistical analysis software package (license number AXX910A-374605FA).

According to the decision of the Bioethics Committee of National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya (Protocol No. 11 of 26.11.2021), the research fully complied with the bioethical and moral requirements of the Helsinki Declaration, the Council of Europe Convention on Human Rights and Biomedicine, WHO regulations, Ukrainian laws, and Order of the Ministry of Health of Ukraine No. 281 of 01.11.2000.

Research results and their discussion.

Considering the results of the occupational assessment of the leading specialties of rehabilitation profile, it should be noted that quite interesting results were observed during the analysis of indicators that reflect the peculiarities of socio-psychological adaptation and are of undeniable importance for the formation of a high level of professional fitness of future rehabilitation physicians. In particular, the most important from a professional point of view for the speciality of P&RM should be considered, first of all, indicators of a high level of expression of socio-psychological adaptability in the course of professional activity (5.00 points), acceptance of others in the course of professional activity (5.00 points) and internal control in the course of professional activity (5.00 points). Somewhat less significant, but significant, were the characteristics of the level of self-acceptance in the performance of professional activities (4.50±0,16 points), emotional comfort in the performance of professional activities (4.00 points) and attempts to dominate in the performance of professional activities (4.00 points). Only the indicators of attempts to avoid solving problems in the course of professional activity (3.00 points) were not significant for ensuring the successful training of future specialists.

At the same time, for the PT speciality, the most significant, as in the previous case, it was necessary to determine the indicators of a high level of expression of social and psychological adaptability in the course of professional activity (5.00 points), acceptance of others in the course of professional activity (5.00 points) and internal control in the course of professional activity (5.00 points). Less significant, but still significant, were the characteristics of self-acceptance in the course of professional activity (4.50±0,16 points) and emotional comfort in the course of professional activity (4.00 points). Only indicators of attempts to avoid solving problems in the course of professional activity (3.00 points) and indicators of attempts to dominate in the course of professional activity (2,50±0,16 points) were not significant for ensuring successful professionally oriented educational training of future rehabilitation specialists.

At the same time, for the OT specialty, the most significant, as in all previous cases, it was necessary to determine the indicators of a high level of expression of social and psychological adaptability in the course of professional activity (5.00 points), acceptance of others in the course of professional activity (5.00 points) and internal control in the course of professional activity (5.00 points). Less significant, but still significant, were the characteristics of self-acceptance in the course of professional activity (4.50±0,16 points) and emotional comfort in the course of professional activity (4.00 points). And only indicators of attempts to avoid solving problems in the course of professional activity (3.00 points) and, above all, indicators of attempts to dominate in the course of professional activity (2,50±0,16 points) were not significant for ensuring the successful training of rehabilitation specialists. Thus, for the last two medical specialties the picture was absolutely the same.

Its pattern did not change for PTA and OTA specialties – and in this case, the most significant (in both cases!) were indicators of a high level of expression of social and psychological adaptability in the course of professional activity (5.00 points), acceptance of others in the course

Table 1 – Professionally essential features of the degree of emotional burnout (EB) necessary for the successful mastery of the main specialties of the rehabilitation profile, which form the basis of their psychograms

Personality characteristics	Specialties of the rehabilitation profile				
	Doctor of physical and rehabilitation medicine	Physical therapist	Occupational therapist	Physical therapist assistant	Occupational therapist assistant
Features of the degree of expression of emotional burnout	1. Values of the level of exhaustion as a component of EB (5.00 points), primarily at the values of emotional deficit (4.50±0.16 points) and the degree of expression of psychosomatic and psycho-vegetative shifts (4.50±0.16 points) 2. Values of the level of resistance as a component of EB (4.90±0.16 points), primarily due to the values of inadequate selective emotional response (4.50±0.16 points) 3. Values of the level of tension as a component of EB (4.90±0.10 points), primarily due to the values of experiencing psychotraumatic circumstances (4.10±0.16 points)	1. The level of exhaustion as a component of EB (5.00 points), primarily due to the values of emotional deficit (4.50±0.16 points) and the degree of expression of psychosomatic and psycho-vegetative shifts (4.50±0.16 points) 2. Values of the level of resistance as a component of EB (4.90±0.16 points), primarily due to the values of inadequate selective emotional response (4.50±0.16 points) 3. Values of the level of tension as a component of EB (4.90±0.10 points), primarily due to the values of emotionally coloured feelings of anxiety and depression (4.10±0.16 points)	1. The level of exhaustion as a component of EB (5.00 points), primarily due to the values of emotional deficit (4.50±0.16 points) and the values of personal detachment (depersonalization) (4.50±0.16 points) 2. Values of the level of resistance as a component of EB (4.90±0.16 points), primarily due to the values of inadequate selective emotional response (4.50±0.16 points) 3. Values of the level of tension as a component of EB (4.90±0.10 points), primarily due to the values of emotionally coloured feelings of anxiety and depression (4.10±0.16 points)	1. The level of exhaustion as a component of EB (5.00 points), primarily due to the values of emotional deficit (4.50±0.16 points) and the values of personal detachment (depersonalization) (4.50±0.16 points) 2. Values of the level of resistance as a component of EB (4.90±0.16 points), primarily due to the values of inadequate selective emotional response (4.50±0.16 points) 3. Values of the level of tension as a component of EB (4.90±0.10 points), primarily due to the values of emotionally coloured feelings of anxiety and depression (4.10±0.16 points)	1. The level of exhaustion as a component of EB (5.00 points), primarily due to the values of emotional deficit (4.60±0.16 points) 2. Values of the level of resistance as a component of EB (4.90±0.16 points), primarily due to the values of reduction of professional duties (4.90±0.10 points) 3. The values of the level of tension as a component of EB (4.90±0.10 points), primarily due to the values of emotionally coloured feelings of anxiety and depression (4.10±0.16 points)

of professional activity (5.00 points) and internal control in the course of professional activity (5.00 points). Less significant, but still significant, were the characteristics of self-acceptance in the course of professional activity (4.50±0.16 points) and emotional comfort in the course of professional activity (4.00 points). And only indicators of attempts to avoid solving problems in the course of professional activity (3.00 points) and, especially, indicators of attempts to dominate in the course of professional activity (2.50±0.16 points) were not significant for ensuring the successful training of future rehabilitation specialists.

Thus, evaluating the leading characteristics of the processes of forming correlates of socio-psychological adaptation of girls and boys who acquire specialties of the rehabilitation profile, it should be noted that the mandatory components of the developed psychograms are indicators of a high level of expression of socio-psychological adaptability in the course of professional activity, acceptance of others in the course of professional activity and internal control in the course of professional activity.

A much wider range of changes in the leading studied indicators was inherent in the characteristics of the degree of development of personality traits necessary for the successful mastery of the main specialties of the rehabilitation profile and reflecting the psycho-hygienic correlates of emotional burnout (**table 1**).

Thus, for the speciality P&RM, the most important are the values of the total indicator of emotional burnout syndrome (5.00 points), the level of exhaustion as a component of EB (5.00 points), primarily due to the val-

ues of emotional deficit (4.50±0.16 points) and the degree of expression of psychosomatic and psycho-vegetative shifts (4.50±0.16 points), the level of resistance as a component of emotional burnout (4.90±0.16 points), primarily due to the values of inadequate selective emotional response (4.50±0.16 points) and the level of tension as a component of emotional burnout (4.90±0.10 points), primarily due to the values of experiencing psychotraumatic circumstances (4.10±0.16 points).

At the same time, for the speciality PT, the most significant values of the total indicator of emotional burnout syndrome (5.00 points), the level of exhaustion as a component of emotional burnout (5.00 points), primarily due to the values of emotional deficit (4.50±0.16 points) and the degree of expression of psychosomatic and psycho-vegetative shifts (4.50±0.16 points) should be highlighted, the level of resistance as a component of emotional burnout (5.00 points), primarily due to the values of inadequate selective emotional response (4.50±0.16 points) and the level of tension as a component of emotional burnout (4.90±0.10 points), primarily due to the values of emotionally coloured feelings of anxiety and depression (4.10±0.16 points).

At the same time, for the speciality OT, the most important are the values of the total indicator of emotional burnout syndrome (5.00 points), the level of exhaustion as a component of emotional burnout (5.00 points), primarily due to the values of emotional deficit (4.50±0.16 points) and the degree of expression of psychosomatic and psycho-vegetative shifts (4.50±0.16 points), the level of resistance as a component of emotional burnout (5.00 points), primarily due to the values of inadequate

selective emotional response (4.50 ± 0.16 points) and the level of tension as a component of emotional burnout (4.90 ± 0.10 points), primarily due to the values of emotionally coloured feelings of anxiety and depression (4.10 ± 0.16 points).

At the same time, for the speciality PTA, the most significant values of the total indicator of emotional burnout syndrome (5.00 points), the level of exhaustion as a component of emotional burnout (5.00 points), primarily due to the degree of expression of psychosomatic and psychovegetative shifts (4.80 ± 0.13 points) and the values of personal detachment (depersonalization) (4.50 ± 0.16 points), the level of resistance as a component of emotional burnout (5.00 points), primarily due to the values of inadequate selective emotional response (4.50 ± 0.16 points) and the level of tension as a component of emotional burnout (4.90 ± 0.10 points), primarily due to the values of emotionally coloured feelings of anxiety and depression (4.10 ± 0.16 points).

In the end, for the OTA speciality, the most significant values are the values of the total indicator of emotional burnout syndrome (5.00 points), the level of exhaustion as a component of emotional burnout (4.90 ± 0.10 points), primarily due to the values of emotional deficit (4.60 ± 0.16 points), the level of resistance as a component of emotional burnout (4.90 ± 0.10 points), primarily due to the values of reduction of professional duties (4.90 ± 0.10 points) and the level of tension as a component of emotional burnout (4.10 ± 0.16 points), primarily due to the values of emotionally coloured feelings of anxiety and depression (4.10 ± 0.16 points).

The generalized analysis of psycho-hygienic correlates of emotional burnout clearly shows that the leading positions in the structure of psychograms of the main specialties of the rehabilitation profile are clearly occupied by the values of the total indicator of emotional burnout syndrome, the level of exhaustion as a component of emotional burnout, primarily due to the values of emotional deficit and the degree of expression of psychosomatic and psychovegetative shifts, less often as a result of personal detachment (depersonalization), the level of resistance as a component of emotional burnout, primarily due to inadequate selective emotional response, and the level of tension as a component of emotional burnout, primarily due to emotionally coloured feelings of anxiety and depression or the experience of psychotraumatic circumstances.

The leading characteristics of empathic abilities in the structure of personal traits of girls and boys studying were completely different. Its main feature is much greater than in the previous case, which is the uniformity and unidirectionality of the data obtained. In particular, for the P&RM speciality, the following correlates of empathy should be noted as the most important: rational channel of empathy (5.00 points), the emotional channel of empathy (5.00 points), the intuitive channel of empathy (5.00 points), presence of attitudes that promote empathy (5.00 points), penetrating ability in empathy (5.00 points) and identification in empathy (5.00 points), while for the specialties PT, OT, PTA and OTA the following correlates of empathy should be identified as the most significant rational channel of empathy (5.00 points), emotional channel of empathy (5.00 points), intuitive channel of empathy (5.00 points), presence of attitudes that promote empathy (4.50 ± 0.16 points),

penetrating ability in empathy (4.50 ± 0.16 points) and identification in empathy (4.50 ± 0.16 points).

Thus, in the structure of empathic abilities of the student's personal characteristics, it was necessary to note such components as the rational channel of empathy, the emotional channel of empathy and the intuitive channel of empathy as the most important.

Quite interesting information in creating such a component of profiograms as a psychogram is provided by data that show the peculiarities of the processes of forming psychological defense mechanisms, and, therefore, characterize approaches to solving problems existing in students' educational or professional activities (**table 2**).

In the course of the research, it was found that for the specialty P&RM, the most important is the high degree of expression of such psychological defense mechanisms as displacement (5.00 points), regression (5.00 points), substitution (5.00 points), compensation (5.00 points), hypercompensation (5.00 points), rationalization (5.00 points), as well as a somewhat less significant degree of expression of such psychological defense mechanisms as projection (4.50 ± 0.16 points) and denial (4.10 ± 0.10 points), for the PT specialty, a high degree of expression of such psychological defense mechanisms as displacement should be highlighted as the most significant, such as displacement (5.00 points), regression (5.00 points), substitution (5.00 points), compensation (5.00 points), hypercompensation (5.00 points), rationalization (5.00 points), as well as a somewhat less significant degree of expression of such psychological defense mechanisms, For the specialty OT as the most important should be noted a high degree of expression of such psychological defense mechanisms as displacement (5.00 points), regression (5.00 points), substitution (5 points), compensation (5.00 points), hypercompensation (5.00 points), rationalization (5.00 points), as well as a somewhat less significant degree of expression of such psychological defense mechanisms as projection (4.50 ± 0.16 points) and denial (4.00 points), for the specialty PTA, the most significant is a high degree of expression of such psychological defense mechanisms as displacement (5.00 points), regression (5.00 points), substitution (5.00 points), compensation (5.00 points), hypercompensation (5.00 points), rationalization (5.00 points), as well as a somewhat less significant degree of expression of such psychological defense mechanisms as projection (4.50 ± 0.16 points) and denial (4.00 points), for the specialty OTA as the most significant should be noted a high degree of expression of such psychological defense mechanisms as displacement (5, 00 points), regression (5.00 points), substitution (5 points), compensation (5.00 points), rationalization (5.00 points), as well as a somewhat less significant degree of expression of such psychological defense mechanisms as hypercompensation (4.00 points), projection (4.00 points) and denial (4.00 points).

Thus, in fact, in all cases, there was almost the same picture regarding the distribution of psychological defense mechanisms that were studied, with the most significant being those considered to be a later evolutionary achievement and thus more effective in terms of forming a strategy for overcoming undesirable and even emergencies, while more primitive psychological defense mechanisms, which are less effective in such situations, remained in the background.

Table 2 – Professionally important features of the degree of expression of the leading psychological defense mechanisms necessary for the successful mastery of the main specialties of the rehabilitation profile, which form the basis of their psychograms

Personality characteristics	Specialties of the rehabilitation profile				
	Doctor of physical and rehabilitation medicine	Physical therapist	Occupational therapist	Physical therapist's assistant	Occupational therapist assistant
Peculiarities of the degree of expression of the leading mechanisms of psychological protection of the individual	1. Displacement (5.00 points) 2. Regression (5.00 points) 3. Substitution (5.00 points) 4. Compensation (5.00 points) 5. Hypercompensation (5.00 points) 6. Rationalization (intellectualization) (5.00 points) 7. Projection (4,50±0,16 points) 8. Denial (4,10±0,10 points)	1. Displacement (5.00 points) 2. Regression (5.00 points) 3. Substitution (5.00 points) 4. Compensation (5.00 points) 5. Hypercompensation (5.00 points) 6. Rationalization (intellectualization) (5.00 points) 7. Projection (4,50±0,16 points) 8. Denial (4.00 points)	1. Displacement (5.00 points) 2. Regression (5.00 points) 3. Substitution (5.00 points) 4. Compensation (5.00 points) 5. Hypercompensation (5.00 points) 6. Rationalization (intellectualization) (5.00 points) 7. Projection (4,50±0,16 points) 8. Denial (4.00 points)	1. Displacement (5.00 points) 2. Regression (5.00 points) 3. Substitution (5.00 points) 4. Compensation (5.00 points) 5. Hypercompensation (5.00 points) 6. Rationalization (intellectualization) (5.00 points) 7. Projection (4,50±0,16 points) 8. Denial (4.00 points)	1. Displacement (5.00 points) 2. Regression (5.00 points) 3. Substitution (5.00 points) 4. Compensation (5.00 points) 5. Rationalization (intellectualization) (5.00 points) 6. Hypercompensation (5.00 points) 7. Projection (4,50±0,16 points) 8. Denial (4.00 points)

Finally, as another rather significant component of psychograms developed based on the peculiarities of the professional activity of rehabilitation physicians, it is necessary to recognize the allocation of a place in their structure for psychohygienic correlates of coping strategies or strategies for overcoming negative life situations that take place in the daily, primarily educational or professional, activities of each person and consist of either overcoming emerging difficulties or reducing their negative consequences, or avoiding them altogether. A coping strategy, and this should be emphasized, is a behavioral strategy aimed at actively changing and meaningfully transforming a situation that is under control or adapting to it if the situation is not under control. Therefore, the content and styles of implementation of coping strategies should be considered as certain elements of conscious social behavior, thanks to which a certain person (employee, student, pupil, etc.) can adequately overcome various life difficulties.

In the course of the conducted research, it was determined that for the P&RM specialty, the most significant should be noted the high degree of expression of indicators of such coping strategies as the coping strategy of self-control (5.00 points), the coping strategy of seeking social support (5.00 points), the coping strategy of accepting responsibility (5.00 points), the coping strategy of escape-avoidance (5.00 points), the coping strategy of planning a solution to the problem (5.00 points), the coping strategy of positive reappraisal (5.00 points), as well as the somewhat less pronounced degree of development of such coping strategies as the confrontational coping strategy (4.50±0.16 points) and the coping strategy of distancing (4 points). For the PT specialty, the most significant should be highlighted the high degree of expression of indicators of such coping strategies as the coping strategy of self-control (5.00 points), the coping strategy of seeking social support (5.00 points), coping strategy of accepting responsibility (5.00 points), coping strategy of positive reappraisal (5.00 points), as well as a somewhat less pronounced degree of development of such coping strategies as coping strategy of planning to solve the problem (4.90±0.10 points), confrontational coping strategy (4.50±0.16 points), coping strategy of

escape-avoidance (4.10±0.10 points) and coping strategy of distancing (4 points), for the specialty OT, the most significant should be noted as the high degree of expression of indicators of such coping strategies as coping strategy of self-control (5.00 points), coping strategy of seeking social support (5.00 points), coping strategy of accepting responsibility (5.00 points), coping strategy of positive reappraisal (5.00 points), as well as a somewhat less pronounced degree of development of such coping strategies, such as the coping strategy of problem-solving planning (4.90±0.10 points), confrontational coping strategy (4.50±0.16 points), escape-avoidance coping strategy (4.10±0.10 points) and distancing coping strategy (4 points), for the PTA specialty, the most significant should be the high degree of expression of indicators of such coping strategies as the coping strategy of self-control (5.00 points), the coping strategy of seeking social support (5.00 points), the coping strategy of accepting responsibility (5.00 points), the coping strategy of positive reappraisal (5.00 points), as well as a somewhat less pronounced degree of development of such coping strategies as the coping strategy of problem-solving planning (4.90±0.10 points), confrontational coping strategy (4.50±0.16 points), escape-avoidance coping strategy (4.10±0.10 points) and distancing coping strategy (4 points), for the OTA specialty, the most significant should be noted as the high degree of expression of indicators of such coping strategies as self-control coping strategy (5.00 points), social support seeking coping strategy (5.00 points), responsibility acceptance coping strategy (5.00 points), positive reappraisal coping strategy (5.00 points), as well as a somewhat less pronounced degree of development of such coping strategies as problem-solving planning coping strategy (4.90±0.10 points), confrontational coping strategy (4.00 points), distancing coping strategy (4.00 points) and escape-avoidance coping strategy (3.60±0.69 points).

Thus, when developing psychograms, the fact that the most significant coping strategies characteristic of rehabilitation professions include the coping strategy of self-control, the coping strategy of seeking social support, the coping strategy of accepting responsibility, and the coping strategy of positive reappraisal should be

noted, as well as a somewhat less pronounced degree of development of such a coping strategy as the coping strategy of problem-solving planning should be noted.

Conclusions.

In the course of the conducted research, it was established that the most significant in the structure of the leading personality characteristics, which should be taken into account during the development and scientific substantiation of psychograms of the main specialties of the rehabilitation profile and actually form the foundations of their content, regardless of their characteristics, i.e. for the profession P&RM, and for the profession PT, and for the profession OT, and for the profession PTA, and for the profession OTA) and should be included in their composition, are indicators that indicate a high level of expression of socio-psychological adaptability in the course of professional activity, acceptance of others in the course of professional activity and internal control in the course of professional activity, low, respectively, the degree of their expression of the total indicator of the emotional burnout syndrome, the level of exhaustion as a component of emotional burnout, primarily due to the values of emotional deficit and the degree of expression of psychosomatic and psychovegetative shifts, the level of resistance as a component of emotional burnout, primarily due to the values of inadequate

selective emotional response and level of tension as a component of emotional burnout, primarily due to the values of emotionally colored feelings of anxiety and depression or experiencing psychotraumatic circumstances, high according to the level of expression of the values of rational, emotional and intuitive channels in the structure of empathic abilities, a high degree of expression of such psychological defense mechanisms as repression, regression, substitution, compensation, rationalization (intellectualization), as well as well-formed coping strategies for overcoming life's adversities and effectively solving professional problems, such as the coping strategy of self-control, the coping strategy of seeking social support, the coping strategy of accepting responsibility and the coping strategy of positive reappraisal.

Prospects for further research.

The data obtained during the research can be used in the future to develop other components of psychograms of the main specialties of the rehabilitation profile, which are integral in their content, the defining feature of which is their significant prospects in the context of the formation of professional competencies during training in modern higher education institutions and the identification of leading areas for improving the professional suitability of future specialists in the field of rehabilitation.

DOI 10.29254/2077-4214-2024-4-175-218-230

УДК 615.8:159.9:004

Сергета І. В., Марчук О. В.

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇХ МІСЦЕ У СТРУКТУРІ ПСИХОГРАМ ПРОВІДНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова (м. Вінниця, Україна)

serheta@ukr.net

Відповідно до даних сучасної наукової літератури слід відзначити, що професіограми окремих спеціальностей, особливо тих, що пов'язані із виконанням фахівцями відповідальних та складних видів трудової діяльності, мають надавати можливість здійснити цілком адекватну згідно із існуючими вимогами прогностичну оцінку особливостей впливу умов і характеру праці на організм людини, яка здобуває певний фах. Метою роботи є визначення ролі окремих особливостей особистості (особливості соціально-психологічної адаптації, емоційного вигорання, емпатичних здібностей, механізмів психологічного захисту, копінг-стратегій) та їх місця у структурі психограм провідних спеціальностей реабілітаційного профілю. В ході проведених досліджень встановлено, що найбільш суттєвими у структурі провідних особливостей особистості, які мають бути ураховані під час розроблення психограм основних спеціальностей реабілітаційного профілю, є властивості, які відзначають показники щодо високого рівня вираження соціально-психологічної адаптивності в ході виконання професійної діяльності, прийняття інших та внутрішнього контролю в ході виконання професійної діяльності, низькі відповідно до ступеня вираження показники рівня виснаження як компонента емоційного вигорання, передусім, за рахунок значень емоційного дефіциту і ступеня вираження психосоматичних та психовегетативних зрушень, рівня резистентності як компонента емоційного вигорання, насамперед, за рахунок неадекватного вибіркового емоційного реагування та рівня напруження як компонента емоційного вигорання, в першу чергу, за рахунок значень емоційно забарвленого відчуття тривоги і депресії або переживання психотравмуючих обставин, високий ступінь вираження таких механізмів психологічного захисту, як витіснення, регресія, заміщення, компенсація, раціоналізація (інтелектуалізація), міцно сформовані такі копінг-стратегії подолання життєвих негараздів і ефективного вирішення професійних проблем, як копінг-стратегія самоконтролю, копінг-стратегія пошуку соціальної підтримки, копінг-стратегія прийняття відповідальності та копінг-стратегія позитивної переоцінки.

Ключові слова: особливості особистості, психограми, фахівці, професійна придатність, спеціальності реабілітаційного профілю.

Зв'язок публікації з плановими науково-дослідними роботами.

Робота є фрагментом планової науково-дослідної роботи кафедри загальної гігієни та екології Вінницького

національного медичного університету ім. М. І. Пирогова: «Особливості функціональних можливостей і адаптаційних ресурсів організму, стану здоров'я та якості життя учнівської і студентської молоді за умов

впровадження інноваційних підходів до організації навчальної діяльності: сучасні підходи до комплексної гігієнічної діагностики, психофізіологічної і психогієнічної корекції та прогностичної оцінки» (державний реєстраційний номер 0122U000103).

Вступ.

Відповідно до даних сучасної наукової літератури слід відзначити, що професіограми окремих спеціальностей, особливо тих, які пов'язані із виконанням фахівцями відповідальних та складних видів трудової діяльності, мають надавати можливість здійснити цілком адекватну згідно із існуючими вимогами прогностичну оцінку особливостей впливу умов і характеру праці на організм людини, котрі здобуває певний фах або виконує певні виробничі операції і, як правило, складаються за спеціальною схемою, до основних компонентів якої необхідно віднести: загальні відомості про професію, послідовний («крок за кроком») опис трудового процесу, характеристика матеріалів, що застосовуються, а також обладнання, яке використовується, дані щодо провідних характеристик робочої пози, тривалості статичного і динамічного напруження, кількості трудових операцій, які здійснюються впродовж одиниці часу, характеристик режиму праці і відпочинку, тривалості і загального, і ефективного робочого часу, результатів проведення хронометражу основних робочих прийомів і операцій, котрі використовуються, перелік певних професійних шкідливостей та імовірних джерел виробничого травматизму і, обов'язково, відомості про наявність підвищених вимог до окремих психофізіологічних функцій та особливостей особистості [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

У цьому контексті, передусім у сенсі формування високої професійної придатності, потрібно відзначити, що психофізіограма – це структурований перелік конкретних науково-обґрунтованих практично-важливих вимог, які певна професія пред'являє відповідно до рівня розвитку окремих психофізіологічних функцій людини, водночас, психограма – це структурований об'єктивний відповідно до свого змісту перелік конкретних науково-обґрунтованих практично-важливих вимог, які певна професія пред'являє до рівня розвитку окремих особливостей особистості людини [1, 3].

Таке становище, у поєднанні з даними аналізу окремих показників стану здоров'я, психофізіологічної, психічної і соціально-психологічної адаптації [8, 9, 10, 11, 12], і визначило мету, провідні завдання та основні напрямки проведення наукових досліджень, результати яких наведені нижче.

Мета дослідження.

Визначення ролі окремих особливостей особистості (особливості соціально-психологічної адаптації, емоційного вигорання, емпатичних здібностей, механізмів психологічного захисту, копінг-стратегій) та їх місця у структурі психограм провідних спеціальностей реабілітаційного профілю.

Об'єкт і методи дослідження.

Під час досліджень, проведених на базі Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова за участю 10 експертів, котрі мали досвід роботи професіографічного змісту та неодноразово приймали участь у складанні психофізіограм і психограм (слід відзначити, що саме така їх кількість дозволяє досягти найвищого рівня конкордації одержаних даних у разі використання методу аналізу ієрархій), в центрі уваги

перебували провідні спеціальності реабілітаційного профілю, а саме: лікар фізичної та реабілітаційної медицини (ЛФтаРМ), фізичний терапевт (ФТ), ерготерапевт (ЕТ), асистент фізичного терапевта (АсФТ) та асистент ерготерапевта (АсЕТ). В ході виконання наукової роботи з метою розроблення психограми для кожної із досліджуваних спеціальностей застосувались методики групової експертизи і попарного порівняння, психодіагностичні і медико-соціологічні методики та методики динамічного спостереження за трудовою діяльністю і статистичного аналізу.

Загалом потрібно відзначити, що здійснення експертної оцінки професійної діяльності серед спеціалістів основних спеціальностей реабілітаційного фаху, що входять до складу мультидисциплінарних реабілітаційних команд, передбачало визначення основних профілів реабілітаційного фаху, що підлягали вивченню; розроблення спеціальної багатовекторної анкети-опитувальника, спрямовану на проведення бальної оцінки професійно-важливих особливостей особистості для спеціальностей, що були виділені, пошук та визначення кола досвідчених експертів, котрі мають досвід роботи за фахом, що перебуває у центрі дослідження, протягом не менш ніж 5-10 років, або здійснюють викладання відповідних дисциплін за спеціальністю 227 “Терапія та реабілітація” у закладах вищої освіти, проведення безпосередньої психографічної професіографічної експертизи за 5-бальною схемою, статистичну обробку отриманих даних та їх відповідне гігієнічне трактування.

З метою визначення адекватних підходів для ефективного застосування розроблених психограм досліджувались 120 студентів, які здобували спеціальність 227 “Терапія та реабілітація”. Для оцінки показників соціально-психологічної адаптації використовувався опитувальник Роджерса-Даймонда, для визначення характеристик емоційного вигорання і емпатичних здібностей – відповідні варіанти опитувальників Бойка, для встановлення ступеня вираження механізмів психологічного захисту – опитувальник Плутчика-Келлермана-Конте, для оцінки переважаючих копінг-стратегій – опитувальник Лазаруса.

Статистичний аналіз одержаних даних здійснювався на підставі застосування пакету прикладних програм багатовимірною статистичною аналізу «Statistica 6.1» (ліцензійний номер АХХ910А374605FA).

Відповідно до рішення Комітету з біоетики Вінницького національного університету ім. М. І. Пирогова (протокол № 11 від 26.11.2021 року) проведення наукового дослідження, що здійснювалось, в повній мірі відповідало біоетичним і морально-правовим вимогам Гельсінської декларації, Конвенції Ради Європи про права людини і біомедицину, положенням ВООЗ, законам України та наказу МОЗ України № 281 від 01.11.2000 року.

Результати досліджень та їх обговорення.

Розглядаючи результати професіографічної оцінки провідних спеціальностей реабілітаційного профілю слід було відзначити, що доволі цікаві результати спостерігались під час здійснення аналізу показників, які відображують особливості соціально-психологічної адаптації та мають незаперечну важливість для формування високого рівня професійної придатності майбутніх лікарів-реабілітологів. Зокрема, як найбільш важливі з професійної точки зору для спеціаль-

ності ЛФтаРМ потрібно було, насамперед, вважати показники щодо високого рівня вираження соціально-психологічної адаптивності в ході виконання професійної діяльності (5,00 балів), прийняття інших під час виконання професійної діяльності (5,00 балів) та внутрішнього контролю в ході виконання професійної діяльності (5,00 балів). Дещо менш значущими, однак вагомими, були характеристики рівня самоприйняття під час виконання професійної діяльності (4,50±0,16 балів), емоційної комфортності в ході виконання професійної діяльності (4,00 балів) і намагання домінувати під час виконання професійної діяльності (4,00 балів). Лише показники щодо намагання відходити від вирішення проблем в ході виконання професійної діяльності (3,00 балів) не мали суттєвого значення для забезпечення успішної підготовки майбутніх фахівців.

Разом з тим для спеціальності ФТ найзначущими, як і у попередньому випадку, необхідно було визначити показники щодо високого рівня вираження соціально-психологічної адаптивності в ході виконання професійної діяльності (5,00 балів), прийняття інших під час виконання професійної діяльності (5,00 балів) та внутрішнього контролю в ході виконання професійної діяльності (5,00 балів). Менш значущими, однак вагомими, були характеристики рівня самоприйняття під час виконання професійної діяльності (4,50±0,16 балів) та емоційної комфортності в ході виконання професійної діяльності (4,00 бали). Тільки показники щодо намагання відходити від вирішення проблем під час виконання професійної діяльності (3,00 бали) і, показники щодо намагання домінувати в ході професійної діяльності (2,50±0,16 балів) не мали суттєвого значення для забезпечення успішної професійно-орієнтованої навчальної підготовки майбутніх фахівців реабілітаційного профілю.

Водночас для спеціальності ЕТ найзначущими, як і у всіх попередніх випадках, потрібно було визначити показники щодо високого рівня вираження соціально-психологічної адаптивності в ході виконання професійної діяльності (5,00 балів), прийняття інших під час виконання професійної діяльності (5,00 балів) та внутрішнього контролю в ході виконання професійної діяльності (5,00 балів). Менш значущими, однак також вагомими, були характеристики рівня самоприйняття під час виконання професійної діяльності (4,50±0,16 балів) та емоційної комфортності в ході виконання професійної діяльності (4,00 балів). І лише показники щодо намагання відходити від вирішення проблем під час виконання професійної діяльності (3,00 бали) і, передусім, показники щодо намагання домінувати в ході виконання професійної діяльності (2,50±0,16 балів) не мали суттєвого значення для забезпечення успішної підготовки фахівців-реабілітологів. Отже, для двох останніх лікарських спеціальностей була властива абсолютно однакова картина.

Не змінювався її малюнок і для спеціальностей АсФТ та АсЕТ – і в цьому разі як найзначущі (в обох випадках!) потрібно було визначити показники щодо високого рівня вираження соціально-психологічної адаптивності в ході виконання професійної діяльності (5,00 балів), прийняття інших під час виконання професійної діяльності (5,00 балів) та внутрішнього контролю в ході виконання професійної діяльності (5,00 балів). Менш значущими, проте також вагомими, були характеристики рівня самоприйняття під час виконання

професійної діяльності (4,50±0,16 балів) та емоційної комфортності в ході виконання професійної діяльності (4,00 балів). І тільки показники щодо намагання відходити від вирішення проблем під час виконання професійної діяльності (3,00 бали) і, особливо, показники щодо намагання домінувати в ході виконання професійної діяльності (2,50±0,16 балів) не мали суттєвого значення для забезпечення успішної підготовки майбутніх фахівців реабілітаційного профілю.

Отже, оцінюючи провідні характеристики процесів формування корелят соціально-психологічної адаптації дівчат і юнаків, які здобувають спеціальності реабілітаційного ряду, слід відзначити, що обов'язковими компонентами психограм, які розробляються, є показники щодо високого рівня вираження соціально-психологічної адаптивності в ході виконання професійної діяльності та внутрішнього контролю в ході виконання професійної діяльності.

Значно більший діапазон змін провідних досліджуваних показників був властивий для характеристик ступеня розвитку особливостей особистості, що необхідні для успішного оволодіння основними спеціальностями реабілітаційного профілю та відображують психогігієнічні кореляти емоційного вигорання (табл. 1).

Так, для спеціальності ЛФтаРМ як найважливіші необхідно відзначити величини сумарного показника синдрому емоційного вигорання (5,00 балів), величини рівня виснаження як компонента ЕВ (5,00 балів), передусім, за рахунок значень емоційного дефіциту (4,50±0,16 балів) і ступеня вираження психосоматичних та психовегетативних зрушень (4,50±0,16 балів), величини рівня резистентності як компонента емоційного вигорання (4,90±0,16 балів), насамперед, за рахунок значень неадекватного вибіркового емоційного реагування (4,50±0,16 балів) та величини рівня напруження як компонента емоційного вигорання (4,90±0,10 балів), в першу чергу, за рахунок значень переживання психотравмуючих обставин (4,10±0,16 балів).

Разом з тим для спеціальності ФТ як найбільш значущі слід виділити величини сумарного показника синдрому емоційного вигорання (5,00 балів), величини рівня виснаження як компонента емоційного вигорання (5,00 балів), передусім, за рахунок значень емоційного дефіциту (4,50±0,16 балів) і ступеня вираження психосоматичних та психовегетативних зрушень (4,50±0,16 балів), величини рівня резистентності як компонента емоційного вигорання (5,00 балів), насамперед, за рахунок значень неадекватного вибіркового емоційного реагування (4,50±0,16 балів) та величини рівня напруження як компонента емоційного вигорання (4,90±0,10 балів), в першу чергу, за рахунок значень емоційно забарвленого відчуття тривоги і депресії (4,10±0,16 балів).

Водночас для спеціальності ЕТ як найважливіші потрібно відзначити величини сумарного показника синдрому емоційного вигорання (5,00 балів), величини рівня виснаження як компонента емоційного вигорання (5,00 балів), передусім, за рахунок значень емоційного дефіциту (4,50±0,16 балів) і ступеня вираження психосоматичних та психовегетативних зрушень (4,50±0,16 балів), величини рівня резистентності як компонента емоційного вигорання (5,00 балів), на-

Таблиця 1 – Професійно-важливі особливості ступеня вираження емоційного вигорання (ЕВ), необхідні для успішного оволодіння основними спеціальностями реабілітаційного профілю, що складають основу їх психограм

Особливості особистості	Спеціальності реабілітаційного профілю				
	Лікар фізичної та реабілітаційної медицини	Фізичний терапевт	Ерготерапевт	Асистент фізичного терапевта	Асистент ерготерапевта
Особливості ступеня вираження емоційного вигорання	<p>1. Величини рівня виснаження як компонента ЕВ (5,00 балів), передусім, за значень емоційного дефіциту (4,50±0,16 балів) і ступеня вираження психосоматичних та психовегетативних зрушень (4,50±0,16 балів)</p> <p>2. Величини рівня резистентності як компонента ЕВ (4,90±0,16 балів), насамперед, за рахунок значень неадекватного вибіркового емоційного реагування (4,50±0,16 балів)</p> <p>3. Величини рівня напруження як компонента ЕВ (4,90±0,10 балів), в першу чергу, за рахунок значень переживання психотравмуючих обставин (4,10±0,16 балів)</p>	<p>1. Величини рівня виснаження як компонента ЕВ (5,00 балів), передусім, за рахунок значень емоційного дефіциту (4,50±0,16 балів) і ступеня вираження психосоматичних та психовегетативних зрушень (4,50±0,16 балів)</p> <p>2. Величини рівня резистентності як компонента ЕВ (4,90±0,16 балів), насамперед, за рахунок значень неадекватного вибіркового емоційного реагування (4,50±0,16 балів)</p> <p>3. Величини рівня напруження як компонента ЕВ (4,90±0,10 балів), в першу чергу, за рахунок значень емоційно забарвленого відчуття тривоги і депресії (4,10±0,16 балів)</p>	<p>1. Величини рівня виснаження як компонента ЕВ (5,00 балів), передусім, за рахунок значень емоційного дефіциту (4,50±0,16 балів) і значень особистісної відстороненості (деперсоналізації) (4,50±0,16 балів)</p> <p>2. Величини рівня резистентності як компонента ЕВ (4,90±0,16 балів), насамперед, за рахунок значень неадекватного вибіркового емоційного реагування (4,50±0,16 балів)</p> <p>3. Величини рівня напруження як компонента ЕВ (4,90±0,10 балів), в першу чергу, за рахунок значень емоційно забарвленого відчуття тривоги і депресії (4,10±0,16 балів)</p>	<p>1. Величини рівня виснаження як компонента ЕВ (5,00 балів), передусім, за рахунок значень емоційного дефіциту (4,50±0,16 балів) і значень особистісної відстороненості (деперсоналізації) (4,50±0,16 балів)</p> <p>2. Величини рівня резистентності як компонента ЕВ (4,90±0,16 балів), насамперед, за рахунок значень неадекватного вибіркового емоційного реагування (4,50±0,16 балів)</p> <p>3. Величини рівня напруження як компонента ЕВ (4,90±0,10 балів), в першу чергу, за рахунок значень емоційно забарвленого відчуття тривоги і депресії (4,10±0,16 балів)</p>	<p>1. Величини рівня виснаження як компонента ЕВ (5,00 балів), передусім, за рахунок значень емоційного дефіциту (4,60±0,16 балів)</p> <p>2. Величини рівня резистентності як компонента ЕВ (4,90±0,16 балів), насамперед, за рахунок значень редукції професійних обов'язків (4,90±0,106 балів)</p> <p>3. Величини рівня напруження як компонента ЕВ (4,90±0,10 балів), в першу чергу, за рахунок значень емоційно забарвленого відчуття тривоги і депресії (4,10±0,16 балів)</p>

самперед, за рахунок значень неадекватного вибіркового емоційного реагування (4,50±0,16 балів) та величини рівня напруження як компонента емоційного вигорання (4,90±0,10 балів), в першу чергу, за рахунок значень емоційно забарвленого відчуття тривоги і депресії (4,10±0,16 балів).

В той же час для спеціальності АсФТ як найбільш значущі слід виділити величини сумарного показника синдрому емоційного вигорання (5,00 балів), величини рівня виснаження як компонента емоційного вигорання (5,00 балів), передусім, за рахунок ступеня вираження психосоматичних та психовегетативних зрушень (4,80±0,13 балів) і значень особистісної відстороненості (деперсоналізації) (4,50±0,16 балів), величини рівня резистентності як компонента емоційного вигорання (5,00 балів), насамперед, за рахунок значень неадекватного вибіркового емоційного реагування (4,50±0,16 балів) та величини рівня напруження як компонента емоційного вигорання (4,90±0,10 балів), в першу чергу, за рахунок значень емоційно забарвленого відчуття тривоги і депресії (4,10±0,16 балів).

Зрештою, для спеціальності АсЕТ як найбільш значущі необхідно виділити величини сумарного показника синдрому емоційного вигорання (5,00 балів), величини рівня виснаження як компонента емоційного вигорання (4,90±0,10 балів), передусім, за рахунок значень емоційного дефіциту (4,60±0,16 балів), величини рівня резистентності як компонента емоційного вигорання (4,90±0,10 балів), насамперед, за рахунок значень редукції професійних обов'язків (4,90±0,10 балів) та величини рівня напруження як компонента емоційного вигорання (4,10±0,16 балів), в першу чергу

за рахунок значень емоційно забарвленого відчуття тривоги і депресії (4,10±0,16 балів).

Узагальнений аналіз психогігієнічних корелят емоційного вигорання чітко засвідчує той факт, що провідні позиції у структурі психограм основних спеціальностей реабілітаційного профілю чітко займають величини сумарного показника синдрому емоційного вигорання, величини рівня виснаження як компонента емоційного вигорання, передусім, за рахунок значень емоційного дефіциту і ступеня вираження психосоматичних та психовегетативних зрушень, рідше внаслідок особистісної відстороненості (деперсоналізації), величини рівня резистентності як компонента емоційного вигорання, насамперед, за рахунок значень неадекватного вибіркового емоційного реагування, та величини рівня напруження як компонента емоційного вигорання, в першу чергу, за рахунок значень емоційно забарвленого відчуття тривоги і депресії або переживання психотравмуючих обставин.

Зовсім інший характер був властивий для провідних характеристик емпатичних здібностей у структурі особистісних рис дівчат і юнаків, які навчались. Його головною рисою слід вважати значно більшу, ніж у попередньому випадку, одноманітність та односпрямованість одержаних даних. Зокрема, для спеціальності ЛФтаРМ як найважливіші слід відзначити наступні кореляти емпатії: раціональний канал емпатії (5,00 балів), емоційний канал емпатії (5,00 балів), інтуїтивний канал емпатії (5,00 балів), наявність установок, які сприяють емпатії (5,00 балів), проникаюча здатність в емпатії (5,00 балів) та ідентифікація в емпатії (5,00 балів), натомість, для спеціальностей ФТ, ЕТ, АсФТ та АсЕТ як найбільш значущі необхідно визначити на-

Таблиця 2 – Професійно-важливі особливості ступеня вираження провідних механізмів психологічного захисту, необхідні для успішного оволодіння основними спеціальностями реабілітаційного профілю, що складають основу їх психограм

Особливості особистості	Спеціальності реабілітаційного профілю				
	Лікар фізичної та реабілітаційної медицини	Фізичний терапевт	Ерготерапевт	Асистент фізичного терапевта	Асистент ерготерапевта
Особливості ступеня вираження провідних механізмів психологічного захисту особистості	1. Витіснення (5,00 балів) 2. Регресія (5,00 балів) 3. Заміщення (5,00 балів) 4. Компенсація (5,00 балів) 5. Гіперкомпенсація (5,00 балів) 6. Раціоналізація (інтелектуалізація) (5,00 балів) 7. Проекція (4,50±0,16 балів) 8. Заперечення (4,10±0,10 балів)	1. Витіснення (5,00 балів) 2. Регресія (5,00 балів) 3. Заміщення (5,00 балів) 4. Компенсація (5,00 балів) 5. Гіперкомпенсація (5,00 балів) 6. Раціоналізація (інтелектуалізація) (5,00 балів) 7. Проекція (4,50±0,16 балів) 8. Заперечення (4,00 бали)	1. Витіснення (5,00 балів) 2. Регресія (5,00 балів) 3. Заміщення (5,00 балів) 4. Компенсація (5,00 балів) 5. Гіперкомпенсація (5,00 балів) 6. Раціоналізація (інтелектуалізація) (5,00 балів) 7. Проекція (4,50±0,16 балів) 8. Заперечення (4,00 бали)	1. Витіснення (5,00 балів) 2. Регресія (5,00 балів) 3. Заміщення (5,00 балів) 4. Компенсація (5,00 балів) 5. Гіперкомпенсація (5,00 балів) 6. Раціоналізація (інтелектуалізація) (5,00 балів) 7. Проекція (4,50±0,16 балів) 8. Заперечення (4,00 бали)	1. Витіснення (5,00 балів) 2. Регресія (5,00 балів) 3. Заміщення (5,00 балів) 4. Компенсація (5,00 балів) 5. Раціоналізація (інтелектуалізація) (5,00 балів) 6. Гіперкомпенсація (5,00 балів) 7. Проекція (4,50±0,16 балів) 8. Заперечення (4,00 бали)

ступні кореляти емпатії: раціональний канал емпатії (5,00 балів), емоційний канал емпатії (5,00 балів), інтуїтивний канал емпатії (5,00 балів), наявність установок, які сприяють емпатії (4,50±0,16 балів), проникаюча здатність в емпатії (4,50±0,16 балів) та ідентифікація в емпатії (4,50±0,16 балів).

Таким чином, у структурі емпатичних здібностей особистісних характеристик студентів, що навчалися, як найбільш вагомим потрібно було відзначити такі їх компоненти, як раціональний канал емпатії, емоційний канал емпатії та інтуїтивний канал емпатії.

Доволі цікаву інформацію у контексті створення такої складової професіограм, як психограма надають дані, що засвідчують особливості процесів формування механізмів психологічного захисту, і, отже, характеризують підходи до вирішення існуючих у навчальній або професійній діяльності студентів проблем (табл. 2).

У ході проведених досліджень встановлено, що для спеціальності ЛФтаРМ як найвагомий слід відзначити високий ступінь вираження таких механізмів психологічного захисту, як витіснення (5,00 балів), регресія (5,00 балів), заміщення (5,00 балів), компенсація (5,00 балів), гіперкомпенсація (5,00 балів), раціоналізація (5,00 балів), а також дещо менш суттєвий ступінь вираження таких механізмів психологічного захисту, як проекція (4,50±0,16 балів) і заперечення (4,10±0,10 балів), для спеціальності ФТ як найбільш значущий потрібно виділити високий ступінь вираження таких механізмів психологічного захисту, як витіснення (5,00 балів), регресія (5,00 балів), заміщення (5,00 балів), компенсація (5,00 балів), гіперкомпенсація (5,00 балів), раціоналізація (інтелектуалізація) (5,00 балів), а також дещо менш суттєвий ступінь вираження таких механізмів психологічного захисту, як витіснення (5,00 балів), регресія (5,00 балів), заміщення (5 балів), компенсація (5,00 балів), гіперкомпенсація (5,00 балів), раціоналізація (інтелектуалізація) (5,00 балів), а також дещо менш суттєвий ступінь вираження таких механізмів психологічного

захисту, як проекція (4,50±0,16 балів) і заперечення (4,00 бали), для спеціальності АсФТ як найбільш значущий потрібно виділити високий ступінь вираження таких механізмів психологічного захисту як витіснення (5,00 балів), регресія (5,00 балів), заміщення (5,00 балів), компенсація (5,00 балів), гіперкомпенсація (5,00 балів), раціоналізація (5,00 балів), а також дещо менш суттєвий ступінь вираження таких механізмів психологічного захисту, як проекція (4,50±0,16 балів) і заперечення (4,00 бали), для спеціальності АсЕТ як найвагомий слід відзначити високий ступінь вираження таких механізмів психологічного захисту, як витіснення (5,00 балів), регресія (5,00 балів), заміщення (5 балів), компенсація (5,00 балів), раціоналізація (5,00 балів), а також дещо менш суттєвий ступінь вираження таких механізмів психологічного захисту, як гіперкомпенсація (4,50±0,16 балів), проекція (4,50±0,16 балів) і заперечення (4,00 бали).

Отже, фактично у всіх випадках спостерігалась майже однакова картина щодо розподілу механізмів психологічного захисту, котрі досліджувались, причому найбільш значущими були ті із них, котрі вважають більш пізнім еволюційним надбанням і, таким чином, більш ефективними з позицій формування стратегії подолання небажаних і, навіть, надзвичайних ситуацій, натомість, на другому плані залишались більш примітивні механізми психологічного захисту, ефективність яких у подібних ситуаціях є меншою.

Зрештою, як ще один достатньо вагомий компонент психограм, що розробляються, виходячи з особливостей професійної діяльності лікарів реабілітаційного профілю, необхідно визнати виділення в їх структурі місця для психогігієнічних корелят копінг-стратегій або стратегій подолання негативних життєвих ситуацій, які мають місце у повсякденній, передусім навчальній або професійній, діяльності кожної людини та полягають в тому, щоб або здолати труднощі, котрі з'являються або зменшити їх негативні наслідки, або зовсім уникнути них. Копінг-стратегія поведінки, і на цьому потрібно наголосити, становить поведінкову стратегію, спрямовану на активну зміну та змістовне перетворення ситуації, котра контролюється, або на пристосування до неї, якщо ситуація не

підлягає контролю. Тому зміст і стилі реалізації стратегій копінг-поведінки необхідно розглядати як певні елементи свідомої соціальної поведінки, завдяки яким певна особа (працівник, студент, учень тощо) може цілком адекватно долати різноманітні життєві труднощі.

В ході проведених досліджень визначено, що для спеціальності ЛФтаРМ як найвагоміший слід відзначити високий ступінь вираження показників таких копінг-стратегій, як копінг-стратегія самоконтролю (5,00 балів), копінг-стратегія пошуку соціальної підтримки (5,00 балів), копінг-стратегія прийняття відповідальності (5,00 балів), копінг-стратегія втечі-уникнення (5,00 балів), копінг-стратегія планування вирішення проблеми (5,00 балів), копінг-стратегія позитивної переоцінки (5,00 балів), а також дещо менш виражений ступінь розвитку таких копінг-стратегій, як конфронтаційна копінг-стратегія (4,50±0,16 балів) і копінг-стратегія дистанціювання (4 бали), для спеціальності ФТ як найбільш значущий потрібно виділити високий ступінь вираження показників таких копінг-стратегій, як копінг-стратегія самоконтролю (5,00 балів), копінг-стратегія пошуку соціальної підтримки (5,00 балів), копінг-стратегія прийняття відповідальності (5,00 балів), копінг-стратегія позитивної переоцінки (5,00 балів), а також дещо менш виражений ступінь розвитку таких копінг-стратегій, як копінг-стратегія планування вирішення проблеми (4,90±0,10 балів), конфронтаційна копінг-стратегія (4,50±0,16 балів), копінг-стратегія втечі-уникнення (4,10±0,10 балів) і копінг-стратегія дистанціювання (4 бали), для спеціальності ЕТ як найбільш значущий слід відзначити високий ступінь вираження показників таких копінг-стратегій, як копінг-стратегія самоконтролю (5,00 балів), копінг-стратегія пошуку соціальної підтримки (5,00 балів), копінг-стратегія прийняття відповідальності (5,00 балів), копінг-стратегія позитивної переоцінки (5,00 балів), а також дещо менш виражений ступінь розвитку таких копінг-стратегій, як копінг-стратегія планування вирішення проблеми (4,90±0,10 балів), конфронтаційна копінг-стратегія (4,50±0,16 балів), копінг-стратегія втечі-уникнення (4,10±0,10 балів) і копінг-стратегія дистанціювання (4 бали), для спеціальності АсФТ як найбільш значущий потрібно виділити високий ступінь вираження показників таких копінг-стратегій, як копінг-стратегія самоконтролю (5,00 балів), копінг-стратегія пошуку соціальної підтримки (5,00 балів), копінг-стратегія прийняття відповідальності (5,00 балів), копінг-стратегія позитивної переоцінки (5,00 балів), а також дещо менш виражений ступінь розвитку таких копінг-стратегій, як копінг-стратегія планування вирішення проблеми (4,90±0,10 балів), конфронтаційна копінг-стратегія (4,50±0,16 балів), копінг-стратегія втечі-уникнення (4,10±0,10 балів) і копінг-стратегія дистанціювання (4 бали), для спеціальності АсЕТ як найбільш значущий слід відзначити високий ступінь вираження показників таких копінг-стратегій, як копінг-стратегія самоконтролю (5,00 балів), копінг-стратегія пошуку соціальної підтримки (5,00 балів), копінг-стратегія прийняття відповідальності (5,00 балів), копінг-стратегія позитивної переоцінки (5,00 балів), а також дещо менш виражений ступінь розвитку таких копінг-стратегій, як копінг-стратегія планування вирішення проблеми (4,90±0,10 балів), конфронтаційна копінг-стратегія

(4,00 бали), копінг-стратегія дистанціювання (4,00 бали) і копінг-стратегія втечі-уникнення (3,60±0,69 балів).

Таким чином, під час розроблення психограм, насамперед, має підлягати урахуванню, той факт, що як найбільш значущі копінг-стратегії, властиві для професії реабілітаційного ряду, потрібно відзначити копінг-стратегію самоконтролю, копінг-стратегію пошуку соціальної підтримки, копінг-стратегію прийняття відповідальності і копінг-стратегію позитивної переоцінки, а також дещо менш виражений ступінь розвитку такої копінг-стратегії, як копінг-стратегія планування вирішення проблеми.

Висновки.

В ході проведених досліджень встановлено, що найбільш суттєвими у структурі провідних особливостей особистості, які мають бути ураховані під час розроблення та наукового обґрунтування психограм основних спеціальностей реабілітаційного профілю і власне формують основи їх змісту, незалежно від їх особливостей, тобто і для професії ЛФтаРМ, і для професії ФТ, і для професії ЕТ, і для професії АсФТ, і для професії АсЕТ) та повинні бути включені до їх складу, є показники, які відзначають показники щодо високого рівня вираження соціально-психологічної адаптивності в ході виконання професійної діяльності, прийняття інших під час виконання професійної діяльності та внутрішнього контролю в ході виконання професійної діяльності, низькі відповідно ступеня свого вираження величини сумарного показника синдрому емоційного вигорання, рівня виснаження як компонента емоційного вигорання, передусім, за рахунок значень емоційного дефіциту і ступеня вираження психосоматичних та психовегетативних зрушень, рівня резистентності як компонента емоційного вигорання, насамперед, за рахунок значень неадекватного вибіркового емоційного реагування та рівня напруження як компонента емоційного вигорання, в першу чергу, за рахунок значень емоційно забарвленого відчуття тривоги і депресії або переживання психотравмуючих обставин, високі згідно із рівнем вираження значення раціонального, емоційного та інтуїтивного каналів у структурі емпатичних здібностей, високий ступінь вираження таких механізмів психологічного захисту, як витіснення, регресія, заміщення, компенсація, раціоналізація (інтелектуалізація), а також міцно сформовані такі копінг-стратегії подолання життєвих негараздів і ефективного вирішення професійних проблем, як копінг-стратегія самоконтролю, копінг-стратегія пошуку соціальної підтримки, копінг-стратегія прийняття відповідальності та копінг-стратегія позитивної переоцінки.

Перспективи подальших досліджень.

Дані, одержані під час досліджень, надалі можуть бути використані для розроблення інших компонентів інтегральних за своїм змістом психограм основних спеціальностей реабілітаційного профілю, визначальною ознакою яких є їх вагома перспективність у контексті формування професійних компетентностей в ході навчання у сучасних закладах вищої освіти та визначення провідних напрямків підвищення професійної придатності майбутніх фахівців у галузі реабілітації.

References / Література

1. Hrynzovskiy AM, Bielai SV, Kernickyi AM, Pasichnik VI, Vasishev VS, Minko AV. Medical, social and psychological aspects of assisting the families of the military personnel of Ukraine who performed combat tasks in extreme conditions. *Wiadomosci lekarskie*. 2022;75(1(2)):310-318. DOI: <http://doi.org/10.36740/WLek202201228>.
2. Serheta IV, Panchuk OY, Stoyan NV, Drezhenkova IL, Makarov SYu. Universitetska gigiena u konteksti implementatsiyi "Zakonu pro vischu osvitu": fiziologo-gigienichni osnovi, realiyi ta shlyahi rozvitku. *Dovkillya ta zdorov'ya*. 2016;4(80):46-52. DOI: https://doi.org/10.32402/dovkil2016_04_046. [in Ukrainian].
3. Serheta IV, Bratkova OYu, Serebrennikova OA. Naukove obgruntuvannya gigiyenichnih principiv profilaktiki rozvitku donozologichnih zrushen u stani psihichnogo zdorov'ya uchniv suchasnih zakladiv serednoyi osviti (oglyad literatury i vlasnih doslidzhen) *Zhurnal NAMN Ukrainy*. 2022;19(1):306-326. DOI: <http://doi.org/10.37621/JNAMSU-2022-1-2>. [in Ukrainian].
4. Serheta IV, Panchuk OYu, Yavorovskiy OP. Hygienic diagnostics of professional suitability of students of medical education institutions (on the example of dental specialties). *Vinnytsya: TOV "TVORY"*; 2020. 348 s. [in Ukrainian].
5. Aherne D, Farrant R, Hickey L, Hickey E, McGrath L. Mindfulness based stress reduction for medical students: optimizing student satisfaction and engagement. *BMC Medical Education*. 2016;16(1):209. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12909-016-0728-8>.
6. Arnetz B, Blomkvist V. Leadership, mental health, and organizational efficacy in health care organizations. *Psychosocial predictors of healthy organizational development based on prospective data from four different organizations*. *Psychother. Psychosom*. 2007;76(4):242-248. DOI: <https://doi.org/10.1159/000101503>.
7. Bellinghausen L, Collange J, Botella M, Emery JL, Albert É. Factorial validation of the French scale for perceived stress in the workplace. *Santé Publique*. 2009;21:365-373. DOI: <https://doi.org/10.3917/spub.094.0365>.
8. Miot HA. Assessing normality of data in clinical and experimental trials. *J Vasc Bras*. 2017;16:88-91. DOI: http://dx.doi.org/10.1590/1677-5449_041117.
9. Vos T, Barber RM, Bell B, Bertozzi-Villa A, Biryukov S, Bolliger I, et al. Global, regional, and national incidence, prevalence, and years lived with disability for 301 acute and chronic diseases and injuries in 188 countries, 1990–2013: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2013. *The Lancet*. 2015;386(9995):743-800. DOI: [http://doi.org/10.1016/s0140-6736\(15\)60692-4](http://doi.org/10.1016/s0140-6736(15)60692-4).
10. Makarov SYu, Stoyan NV, Serheta IV, Taran OA, Dyakova OV. Peculiarities of the interaction of the indicators of psychophysiological adaptation of modern students in the context of the effective monitoring of individual health of young women and young men. *Wiadomości Lekarskie*. 2019;LXXII(5(2)):1053-1058
11. Serheta IV, Serebrennikova OA, Stoyan NV, Drezhenkova IL, Makarova OI. Psihogigiyenichni pryncipi vikorystannya zdorov'yazberigayuchih tehnologij u suchasnih zakladah vishoyi osviti. *Dovkillya ta zdorov'ya*. 2022;2(103):32-41. DOI: <https://doi.org/10.32402/dovkil2022.02.032>. [in Ukrainian].
12. Tymoshchuk OV, Polka NS, Serheta IV. Naukovi osnovy kompleksnoi hihienichnoi otsinky yakosti zhyttia ta adaptatsiynykh mozhlyvostei suchasnoi uchnivskoi i studentskoi molodi. *Vinnytsya: TOV "TVORY"*; 2020. 272 s. [in Ukrainian].

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇХ МІСЦЕ У СТРУКТУРІ ПСИХОГРАМ ПРОВІДНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ

Сергета І. В., Марчук О. В.

Резюме. Відповідно до даних сучасної наукової літератури слід відзначити, що професіограми окремих спеціальностей, особливо тих, які пов'язані із виконанням фахівцями відповідальних та складних видів трудової діяльності, мають надавати можливість здійснити цілком адекватну згідно із існуючими вимогами прогностичну оцінку особливостей впливу умов і характеру праці на організм людини, яка здобуває певний фах.

Мета дослідження. Визначення ролі окремих особливостей особистості (особливості соціально-психологічної адаптації, емоційного вигорання, емпатичних здібностей, механізмів психологічного захисту, копінг-стратегій) та їх місця у структурі психограм провідних спеціальностей реабілітаційного профілю.

Об'єкт і методи дослідження. В ході наукової роботи за участю експертів, котрі мали досвід роботи професіографічного змісту, розроблялись психограми основних спеціальностей реабілітаційного профілю із використанням методик експертної оцінки на основі аналізу ієрархій, психодіагностичних методик та методик медико-соціологічного і статистичного аналізу.

Результати досліджень. Встановлено, що найбільш суттєвими у структурі провідних особливостей особистості, які мають бути ураховані під час розроблення психограм основних спеціальностей реабілітаційного профілю, є властивості, які відзначають показники щодо високого рівня вираження соціально-психологічної адаптивності в ході виконання професійної діяльності, прийняття інших та внутрішнього контролю в ході виконання професійної діяльності, низькі відповідно до ступеня вираження показники рівня виснаження як компонента емоційного вигорання, передусім, за рахунок значень емоційного дефіциту і ступеня вираження психосоматичних та психовегетативних зрушень, рівня резистентності як компонента емоційного вигорання, насамперед, за рахунок неадекватного вибіркового емоційного реагування та рівня напруження як компонента емоційного вигорання, в першу чергу, за рахунок значень емоційно забарвленого відчуття тривоги і депресії або переживання психотравмуючих обставин, високий ступінь вираження таких механізмів психологічного захисту, як витіснення, регресія, заміщення, компенсація, раціоналізація, міцно сформовані такі копінг-стратегії подолання життєвих негараздів і ефективного вирішення професійних проблем, як копінг-стратегія самоконтролю, копінг-стратегія пошуку соціальної підтримки, копінг-стратегія прийняття відповідальності та копінг-стратегія позитивної переоцінки.

Висновки. Під час проведених досліджень визначене місце і роль окремих особливостей особистості у структурі психограм провідних спеціальностей реабілітаційного профілю.

Ключові слова: особливості особистості, психограми, фахівці, професійна придатність, спеціальності реабілітаційного профілю.

SPECIAL FEATURES OF PERSONALITY TRAITS AND THEIR PLACE IN THE STRUCTURE OF PSYCHOGRAMS OF THE LEADING SPECIALTIES OF THE REHABILITATION PROFILE

Serheta I. V., Marchuk O. V.

Abstract. According to the data of modern scientific literature, it should be noted that the professional specialties, especially those related to the performance of specialists of responsible and complex types of work

activity, should make it possible to make it quite adequate in accordance with the existing requirements of the prognostic assessment of the peculiarities of the impact of conditions and nature on the organism that acquires a particular specialty

The aim of the study. Determination of the role of individual personality traits (features of social and psychological adaptation, emotional burnout, empathic abilities, mechanisms of psychological protection, coping-strategies) and their place in the structure of psychograms of leading specialties of rehabilitation profile.

Object and research methods. In the course of scientific work with the participation of experts who had the experience of work of professional content, psychograms of basic specialties of rehabilitation profile were developed using methods of expert evaluation on the basis of analysis of hierarchies, psychodiagnostic methods and methods of medical sociological and statistical analyses.

Research results. It is established that the most significant in the structure of the leading personality traits, which should be taken into account in the development of psychograms of basic specialties of rehabilitation profile, are indicators that note the high level of expression The course of performing professional activity, low according to the level of expression, the indicators of the level of exhaustion as a component of emotional burnout, above all, due to the values of emotional deficit and degree of expression of psychosomatic and psychovegetative shifts, the level of resistance as a component of emotional burnout, first of all, at the expense of inadequate. tension as a component of emotional burnout, first of all, due to the values of an emotionally colored feeling of anxiety and depression or experience of psycho-traumatic circumstances, a high degree of expression of such mechanisms of psychological protection as displacement, regression, replacement, replacement, compensation, rationalization, and strategies for overcoming life troubles and effective solution of professional problems, such as a coping strategy of self-control, coping strategy for social support search, coping strategy for taking responsibility, and coping strategy of positive reassessment.

Conclusions. During the research the place and role of individual personality traits in the structure of psychograms of the leading specialties of the rehabilitation profile is determined.

Key words: personality traits, psychograms, specialists, professional suitability, specialties of the rehabilitation profile.

ORCID and contributionship / ORCID автора та його внесок до статті:

Serheta I. V.: <https://orcid.org/0000-0002-4439-3833>^{ADEF}

Marchuk O. V.: <https://orcid.org/0000-0002-8033-0653>^{ABCD}

Conflict of interest / Конфлікт інтересів:

The Authors declare no conflict of interest. / Автори статті підтверджують відсутність конфлікту інтересів.

Corresponding author / Адреса для кореспонденції

Serheta Ihor Volodymyrovych / Сергета Ігор Володимирович

National Pirogov Memorial Medical University / Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова, Україна

Ukraine, 21018, Vinnitsya, 56 Pirogov str. / Адреса: Україна, 21018, м. Вінниця, вул. Пирогова 56

Tel.: +380501807005 / Тел.: +380501807005

E-mail: serheta@ukr.net

A – Work concept and design, B – Data collection and analysis, C – Responsibility for statistical analysis, D – Writing the article, E – Critical review, F – Final approval of the article / A – концепція роботи та дизайн, B – збір та аналіз даних, C – відповідальність за статичний аналіз, D – написання статті, E – критичний огляд, F – остаточне затвердження статті.

Received 14.07.2024 / Стаття надійшла 14.07.2024 року
Accepted 19.11.2024 / Стаття прийнята до друку 19.11.2024 року

DOI 10.29254/2077-4214-2024-4-175-230-242

UDC 613.21-057.875

Slabkiy H. O., Keretsman A. O.

DIET AS A COMPONENT OF STUDENTS' LIFESTYLE

Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine)

g.slabkiy@ukr.net

The article presents the results of a sociological study among 127 students of Uzhhorod National University in order to study their diet. According to the results of the study, it can be concluded that the diet of students, its balance, the place of having meals and the frequency of their consumption of certain foods and alcohol depends on the gender, year of study and place of residence. At the same time, healthier diet is provided by female students compared to male students and by students living at home and in a rented apartment compared to the students living in a dormitory. It has also been registered that senior students have more rational diet than junior students. During the period of study, the share of students who do not have a diet decreased by 1.5 times: from 27.8% to 18.5%. At the same time, 13 (10.2%) students never have breakfast, 21 (16.5%) have morning coffee on an empty stomach and 14 (11.0%) have constant night snacks. The consumption of fish by the students of all years of study is insufficient. An in-